

Dudics Lakatos Katalin

Az Acta Academiae Beregsasiensis, Philologica folyóirat

A határon túli magyar nyelvészek, irodalmárok általában mind a magyarországi, mind az adott ország tudományos életének aktív tagjai, és tudatosan próbálnak egyfajta hídként funkcionálni a különböző nyelvű, kultúrájú közösségek között. Nincs ez másként Kárpátalján sem.

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola az oktatás mellett a tudományos kutatásoknak, műhelyeknek is bázisa. Az itt dolgozó munkatársak tudományos eredményeikről rendszeresen publikálnak magyarországi és más nemzetközi folyóiratokban, emellett az ukrain szakfolyóiratokban is ismertetik kutatásaik eredményeit angol vagy ukrán nyelven, és baráti, szakmai kapcsolatokat ápolnak országszerte különböző egyetemekkel, kutatóműhelyekkel.

Éppen ezért érezte különösen aktuálisnak a főiskola vezetősége, hogy egy olyan folyóiratot hozzon létre, amely ebből a sokszínű, szerteágazó tudományos kapcsolatrendszerből, együttműködésből születő kutatási eredményeknek helyet ad. Tájékoztatót nyújt az ukrain nyelvészeti, irodalmi vizsgálatokról, és az ukrán kollégákhoz is eljuttatja a magyarországi, illetve a határon túli magyar kutatókat foglalkoztató tudományos kérdésköröket és az ezekre adott válaszokat.

Miután az intézmény Tudományos Tanácsa jóváhagyta a tervet, 2021-ben megkezdődtek a szervezéssel kapcsolatos munkálatok. 2022 második felében online formában, 2023 elején pedig nyomtatott verzióban is megjelent az *Acta Academiae Beregsasiensis, Philologica* (1) (ISSN: 2786-6726 [Online], 2786-6718 [Print]) két száma. Az orgánus évente kétszer vagy négyszer jelenik meg. Több ukrain és nemzetközi neves adatbázisban szerepel már most, és a szerkesztők azon dolgoznak, hogy bekerüljön az Ukrán Oktatási és Tudományos Minisztérium minősített tudományos folyóiratai közé.

A kiadvány főszerkesztője a Filológia Tanszék tanszékvezető professzora, Beregszászi Anikó, helyettes főszerkesztője Bárány Erzsébet, felelős szerkesztői Gazdag Vilmos és Pösze Andrea. A szerkesztőbizottság tagjai között 7 ország (Ukrajna, Magyarország, Románia, Szlovákia, Horvátország, Szlovénia, Ausztria) neves felsőoktatási intézményeinek, kutatóműhelyeinek a szakemberei találhatók. A folyóirat hivatalos nyelvei a magyar, az ukrán, az angol és a szlovák. A tanulmányok széles körű érthetőségét magyar, ukrán és angol nyelvű összefoglalók segítik.

Az eddig megjelent számokat lapozva leginkább nyelvészeti témájú, főleg empirikus kutatásokra alapozott írások találhatók a folyóiratban. Erre magyarázatként szolgál, hogy a kiadvány első számaiban kapott helyet a 2021. november 4–5. között Beregszászon megrendezett 21. Élőnyelvi Konferencián elhangzott több előadás lektorált, írott változata.

Az első szám kilenc tanulmányt és egy recenziót tartalmaz, míg a második számban tizenhárom tanulmányt és két recenziót olvashatunk. A nyelvészeti, nyelvpedagógiai kutatásokat bemutató írások közül több szól az idegennyelv-oktatás nehézségeiről, lehetőségeiről, nyelvészeti adatbázisok gyakorlatban való hasznosíthatóságáról.

Lois Márta tanulmányában empirikus vizsgálatokra alapozva az idegen nyelv tanulásával kapcsolatos ideológiákat vizsgálja, amelyek meglátása szerint szorosan összefüggenek a magyar nyelvről, illetve a kétnyelvűségről való vélekedésükkel. A szerző felhívja a figyelmet a pedagógusok által közvetített vélemények jelentőségére (1: 9–26). A *magyar megszólítások és köszönési formák tanítása (nem csak) finneknek című tanulmány szerzői* (Vecsernyés Ildikó és Kovács Magdolna) a nyelvi udvariassági formák tanításának jelentőségére és nehézségére hívják fel a figyelmet a magyar mint idegen nyelv finnek körében történő tanítása kapcsán (1: 61–84). Dančo Jakab Veronika empirikus kutatásaira támaszkodva a magyar mint idegen nyelv szlovákiai intézményes keretek között végzett oktatását elemzi a pozsonyi Magyar Kulturális Központ, egy kassai nyelviskola és a pozsonyi Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének gyakorlata alapján (1: 144–161). Az idegen nyelv oktatásának eredményességéhez kíván hozzájárulni Huber Máté Imre elemzése, amely Magyarországon széles körben használatos angol- és németnyelvkönyv-sorozatokban vizsgálja az adott nyelv többközpontúságának a megjelenését. Megállapítja, hogy mindkét nyelv esetében leginkább a szókincs, esetleg a kiejtés kapcsán előforduló különbségekre hívják fel a tanulók figyelmét a szerzők (2: 180–218). Szintén az idegen nyelv oktatásának alakulásáról, felmerülő nehézségeiről, a COVID-19-világjárvány alatt bevált jó gyakorlatokról tájékozódhatunk Huszti Ilona írásából Kárpátalja példáján (2: 219–232). Tódor Erika-Mária és Vančo Ildikó egy nagyszabású kutatás részeredményeiről számol be írásában: Szlovéniában, Szlovákiában és Romániában, iskolai tanórákat látogatva, interjúkat készítve elemezték az államnyelv oktatásának a gyakorlatát, vázolták az eredményességét (2: 161–179). A Termini online adatbázis gyakorlati hasznosításának lehetőségeit mutatja be angol nyelvű tanulmányában Karmacsi Zoltán, Márku Anita és Csurman-Puskás Anikó. Felhívják a figyelmet arra, hogy az elmúlt években megnövekedett az érdeklődés Ukrajnában a magyar nyelv elsajátítása iránt. A szerzők konkrét példákön szemléltetik az online szótár tanulási folyamatban való hasznosíthatóságát (2: 233–255).

Szintén a Termini adatbázis a témája Máté Réka, Tóth-Orosz Enikő és Csernicskó István ukrán nyelvű tanulmányának. A magyar nyelv többközpontúságával kapcsolatban ismertetik ezt a nagyszabású vállalkozást az ukrán anyanyelvű érdeklődőkkel, kiemelve, hogy milyen széles körű vizsgálatokra nyújt lehetőséget a határon túli magyar nyelvhasználatra vonatkozóan a Termini gazdag anyaga (1: 27–42). A folyóirat következő írásai is különböző kisebbségi közösségek nyelvhasználatával, nyelvi ideológiáival foglalkoznak. Ana Vasiliev angol nyelven számol be annak a kutatásnak a részeredményeiről, amelyet 2021-ben végeztek Erdély és a Moldovai Köztársaság kétnyelvű beszélői körében, azt vizsgálva, hogyan lehet az anyanyelv az identitás megőrzésének az eszköze. A tanulmány szerzője leszögezi, hogy a vizsgálatok mindenképp további kutatásokat igényelnek (1: 106–118). György Ladisláv és Tuska Tünde, a Szegedi Tudományegyetem munkatársai a magyarországi alföldi szlovák kisebbség körében kutatva megállapítják, hogy „a szlovák–magyar kétnyelvűség még mindig élő jelenségként létezik”, de dominánsabb szerepet tölt be közösség életében a kettős identitás, a biculturalitás (1: 119–143). A következő tanulmányban Gazdag Vilmos elemzi a kárpátaljai egészségügyi dolgozók nyelvhasználatát aszerint, hogy milyen arányban használnak munkájuk során magyar, illetve ukrán, orosz vagy idegen nyelvi kifejezéseket. Megállapítása szerint ez összefügg azzal, hogy milyen nyelven végezték tanulmányaikat a válaszadók (1: 43–60). A következő írás Szabó Gergely tollából született,

aki doktori kutatásában etnográfiailag megalapozott kritikai szociolingvisztikai vizsgálatokat végez, és a nyelvi ideológiákat katalóniai magyar közösségben tanulmányozza (1: 162–182). Rosenberg Mátyás angol nyelven ismerteti a Kelet-Szlovákiában, beás közösségekben végzett vizsgálatainak az eredményeit, és megállapítja, hogy több esetben mutat hasonlóságot a vizsgált közösség nyelvhasználata a kárpátaljai beásokéval (2: 41–70). Molnár Csikós László *Idegen szavak elavulása határon innen és túl* című írásában azokkal a magyar nyelvbe került idegen szavakkal foglalkozik, amelyek Magyarországon elavultnak számítanak, határon túl viszont aktív részei a nyelvhasználatnak. A szerző ezt az eltérést az adott államnyelv hatásával, közvetítő szerepével magyarázza (2: 149–160).

A folyóirat mindkét számában olvashatunk dialektológiai témájú írásokat magyarországi, felvidéki, székely, mezőségi magyar, illetve ukrainai ukrán nyelvjárásokra vonatkozóan. Parapatics Andrea tanulmányában az *Új magyar nyelvjárási atlasz* nyugat-magyarországi kutatópontjainak adatai alapján ismerteti ennek a nagyszabású vállalkozásnak a részeredményeit, amelyek nem csupán a vizsgált közösségek nyelvhasználatáról, de nyelvi mentalitásukról is képet adnak az olvasónak (1: 85–105). Gréczi-Zsoldos Enikő térben és időben vázolja (egészen az ómagyar kortól napjainkig) a palóc nyelvjárásokban korábban előforduló diftongusok fokozatos visszaszorulását (2: 85–106). Presinszky Károly írása a számítógépes szoftverek dialektológiai vizsgálatokban való alkalmazásáról is tájékoztat. A korábban már eredményesen használt Bihalbocs programmal jött létre a *Szlovákiai magyar nyelvjárási hangoskönyv* adatbázisa. A tanulmányban 27 kutatópont 34 szövege alapján a szótagzáró /jelenségén keresztül ismerteti a szerző az adatbázisban rejlő lehetőségeket (2: 71–84). Pál Helén *A határ mint divergáló tényező az al-dunai székely települések nyelvét illetően* című tanulmányában a trianoni határokat figyelembe véve elemzi három település nyelvhasználatát, és megállapítja, hogy ezekre nagy hatást gyakorolt az adott államnyelv (2: 107–123). Sófalvi Krisztina a mezőségi nyelvjárási beszélők körében végzett felmérések alapján azt elemzi, hogy a grammatikai jelenségeken keresztül megfigyelhető-e a kétnyelvűségi hatás. Leszögezi, hogy az összehasonlítás érdekében a továbbiakban mindenképpen szükséges ugyanezen jelenségek vizsgálata egynyelvű beszélők körében is (2: 124–148). Az Ivan Franko nevét viselő Zsitomiri Állami Egyetem docenseinek kutatási beszámolóit ukrán nyelven olvashatók ugyan, de a nyelvet nem ismerő olvasók az angol nyelvű összefoglalókból tájékozódhatnak az írások tartalmáról. Halyna Hrymashevych a Zsitomiri régió dialektusának hagyományait ismerteti tanulmányában, kiemelve a nyelvjárási szövegek hasznosíthatóságát a különböző bölcsészettudományi területek számára (2: 9–24). Míg Valentyna Tytarenko az észak-ukrainai területek helyiség- és udvarrész-megnevezéseit elemzi 16–17. századi nyelvemlékek alapján (2: 25–40).

A második szám utolsó tanulmánya az egyetlen irodalomtudományi írás, amely *Titok és idegenség címmel* Szilágyi István *Messze túl a láthatáron* című regényének világát tárja fel. Szerzője, Csordás László megfogalmazása szerint „Szilágyi István [...] nyitott, kísérleti regényformában fogalmazza meg a bűn meghatározásának és megítélésének fontos kérdéseit” (2: 256–280).

A két szám *Szemle* rovatában két angol és egy ukrán nyelvű ismertetést olvashatunk. Dobsa Beáta angol nyelven ismerteti Cserniczkó István, Hires-László Kornélia, Karmacsi Zoltán, Márku Anita, Máté Réka és Tóth-Orosz Enikő három nyelven is elérhető elemzését, amely a 2019-es ukrainai

nyelvhasználatot szabályozó dokumentummal foglalkozik (1: 185–187). Máté Réka (angolul) Borbély Anna *Nemzetiségi nyelvi tájkép Magyarországon* című munkájáról (2: 283–286), míg Pösze Andrea és Libák Natalka (ukránul) Tadayeva, Hodunko és Pavlovich idegennyelv-oktatásról szóló monográfiájáról tájékoztatja az olvasókat (2: 287–291).

Az *Acta Academiae Beregsasiensis, Philologica* eddig megjelent két száma alapján elérte kitűzött célját: a kárpátaljai filológiai kutatásokat érintő, befolyásoló, ezekkel kapcsolatban álló, ezekre empirikus és módszertani eredményeivel ható széles körű vizsgálatoknak adott helyet. Reméljük, ez a sokszínűség megmarad, sőt bővülni fog a következő számokban, és nyelvészek, pedagógusok (bármely ország, bármely régiójából) egyaránt haszonnal forgathatják a gyakorlatban is hasznosítható tanulmányok lapjait.

Irodalom

- (1) Az *Acta Academiae Beregsasiensis, Philologica* honlapja. <https://aab-philologica.kmf.uz.ua/aabp> (2023. február 28.)

Dudics Lakatos, Katalin: *The Acta Academiae Beregsasiensis, Philologica journal*

Az írás szerzőjéről

Dudics Lakatos Katalin

főiskolai docens

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász

dudicslakatos[kukac]gmail.com